

Pakistan'da Cemâat-i İslâmî Algısı (İslâmâbâd Örneği)*

Perception of Jamaat-e Islami in Pakistan
(The Example of Islamabad)

Gülşen YAĞIR AHMETOĞLU**

Öz

Cemâat-i İslâmî, Güney Asya'da ortaya çıkan etkili İslâmî hareketlerden biri olarak, 26 Ağustos 1941'de, Hint alt kıtasında, Seyyid Ebu'l-A'lâ Mevdûdî'nin daveti üzerine yetmiş beş kişi tarafından İslâmî dirilişini başlatmak üzere Pakistan'ın Lahor şehrinde kuruldu. Cemâat-i İslâmî'nin en büyük hedefi Pakistan'da İslâmî bir devlet kurmaktır. Cemâat-i İslâmî'ye göre din ve siyaset birbirinden ayrılmaz. Bütün çalışma ve faaliyetlerini bu amaç doğrultusunda yürütmektedir. Aynı zamanda meşru bir parti olarak, gençlik ve kadın kolları, yardım kuruluşları, eğitim kurumları, yayın organları, hastaneleri, gibi birçok alanda aktif faaliyetlerde bulunmaktadır. Çalışmamızın

Abstract

Jamaat-e Islami, as one of the influential Islamic movements in South Asia, was founded on 26 August 1941 in Lahore, Pakistan, to initiate the Islamic revival in the Indian subcontinent by seventy-five people upon the invitation of Sayyid Abu'l-A'la Mawdudi. The biggest goal of Jamaat-e Islami is to establish an Islamic state in Pakistan. According to Jamaat-e Islami, religion and politics are inseparable. It carries out all its work and activities in line with this purpose. At the same time, as a legitimate party, they are active in many areas such as youth and women's branches, aid organizations, educational institutions, media organs, hospitals. The aim of our study is to determine and explain the perception of Jamaat-e Islami in Pakistan (The Example of Islamabad) and

* Bu makale, 2019 yılında kabul edilmiş olan TÜBİTAK 2219-Yurtdışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Destekleri için TÜBİTAK'a teşekkür ederiz.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Kelam ve İtikadi İslâm Mezhepleri Anabilim Dalı, e-posta: gulsenyagar@hotmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6117-7059>

Başvuru Submission	Kabul Accept	Yayın Publish
19.12.2022	29.12.2022	31.12.2022

DOI 10.18403/emakalat.1221014

amacı, İslâmâbâd örneğinden hareketle Cemâat-i İslâmî'nin Pakistan'daki algılanış biçimini ve toplum üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bu düşünceden hareketle bir saha araştırması olarak tasarladığımız araştırmamız, nicel araştırma örnekleme ile Pakistan'ın İslâmâbâd eyaleti seçilmiş ve ankete 343 kişi katılmıştır. Araştırmada katılımcıların verdiği yanıtları değerlendirmede frekans, yüzde ve ortalama gibi betimsel istatistikler kullanılmış, katılımcıların cevapları cinsiyete, yaşa ve eğitim durumuna göre uygun testler kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmamız araştırma ve yayın etiği kurallarının usul ve esaslarına göre hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cemâat-i İslâmî, Pakistan, İslâmâbâd, Mevdûdî, Siyaset

its impact on society. Based on this idea, our research, which we designed as a field study, has been selected from the Pakistan's Islamabad province with a quantitative research sample and 343 people participated in the survey. In the study, descriptive statistics such as frequency, percentage and average have been applied to evaluate the answers given by the participants, and the answers have also been analyzed by using appropriate tests according to gender, age and education level. Our study has been prepared in accordance with the principles and procedures of the rules of research and publication ethics.

Keywords: Jamaat-e Islami, Pakistan, Islamabad, Mawdudi, Politics

Giriş

Cemâat-i-İslâmî 1941'de Lahor'da Mevdûdî tarafından ilk başta 75 kişiyle kurulan dinî ve siyâsî bir harekettir. Mevdûdî, Cemâat-i-İslâmî'yi kurmakla bir İslâmî nizam sistemi kurmayı hedeflemiştir. Cemâat-i-İslâmî'ye göre bu hareket, bütün insanları içine almaktadır.¹ Dolayısıyla Cemâat-i İslâmî'nin etkisi, sadece Pakistan'da değil, diğer ülkelerdeki İslâmî hareketlerde de görülmektedir.²

Cemâat-i İslâmî Mevdûdî'nin liderliğinde, 1947'den 1956'ya kadar devletin anayasasının İslâm anayasası olması için mücadele etmiştir. Sonuçta 29 Şubat 1956'da Pakistan Meclisi, anayasayı kabul etmiş ve anayasada "Pakistan İslâm Cumhuriyeti" ibaresi yer almıştır.³ Cemâat-i İslâmî, 1958 yılında Eyüp Han'ın askeri darbe ile başa gelmesiyle Pakistan'da İslâmî bir devlet kurma hayalini gerçekleştirme

¹ Mevdûdî Ebu'l-A'lâ, *Cemâat-i İslâmî Ki Sal 29* (Lahor: Şube-i Neşriyat Cemâat-i İslâmî Pakistan, 1970), 5-31; Ebu'l-A'lâ Mevdûdî, *Tahrîk aôr Karkun* (Lahore, 2013), 42-43.

² Gülşen Yağır Ahmetoğlu, *Tarihsel Süreçte Cemaat-i İslami*, (İstanbul: Şiar Yayınları, 2019), 244.

³ Sarwat Saulat, *Maulana Maududi* (Karachi, 1979), 42-43.

için demokratik yöntemleri kullanarak mücadele etmeye başlamıştır.⁴

1970’te ilk ulusal düzeyde yapılan parlamento seçimlerinde Cemâat-i İslâmî, büyük bir çaba harcamasına rağmen seçimlerde istediği sonucu alamamıştır. Cemâat-i İslâmî, bu başarısız sonuçlardan sonra gelecekteki siyasî düşüncesini ve stratejisini şu şekilde değiştirmiştir: İslâm anayasasını getirmede gösterdiği çabayı aynı zamanda daha pratik konulara; yiyecek, ev ve iş gibi temel ihtiyaçların giderilmesine çalışmak ve sokağa inerek daha çok taraftar kitlesi edinmek.⁵

16 Aralık 1971’de Doğu Pakistan’ın Bangladeş ismiyle Pakistan’dan ayrılması sürecinde yaşanan olaylarda Cemâat-i İslâmî, Pakistan ordusunun yanında yer almıştır.⁶ Bu dönemde Mevdûdî sağlık problemlerinden dolayı liderlikten ayrılınca 1973’te Cemâat-i İslâmî’nin lideri seçilen Miyan Tufeyl Muhammed döneminde de Cemâat-i İslâmî, anayasanın Kur’an ve sünnete uygun olmadığını söyleyerek yönetime muhalefet etmeye devam etmiştir.⁷

1977’de ise askeri darbeyle başa gelen Ziyâülhak döneminde, dini hareketlenme toplum hayatının her alanında hız kazanmış⁸, ancak sürekli seçimleri erteleyerek demokrasiden uzaklaşmasından dolayı Cemâat-i İslâmî Ziyâülhak hükümetinden desteğini çekmiştir.⁹

1988-1990 yılları arasında Benazir Butto dönemi, sonra 1990’da başa gelen Nevaz Şerif dönemlerinde Cemâat-i İslâmî, onların İslâmî

⁴ Kamran Bokhari, “Jama’at-ı İslami in Pakistan”, *The Oxford Handbook of Islam And Politics*, ed. Emad el-Din Shahin John L. Esposito (Oxford Universty Press, 2013), 577.

⁵ Mumtaz Ahmad, “Islamic Fundamentalism in South Asia: The Jamaat-e Islami and the Tablighi Jamaat of South Asia”, *Fundamentalisms Observed / I*, ed. Martin E. Marty-R.Scott Appleby (London, 1991), 476.

⁶ M.Manazır Ahsan, “Cemâat-i İslâmî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları,1993).292.

⁷ Ahmad, “Islamic Fundamentalism in South Asia: The Jamaat-e Islami and the Tablighi Jamaat of South Asia”, 477. Miyan Tufeyl Muhammed, *Cemâat-i İslâmî Kî Düstûri Ciddü Cehd* (Lahor: İdare-i Muarif İslâmî, 2014), 220-222.

⁸ Lütfullah Karaman, “Pakistan Örneğinde Demokrasi Tecrübesi: Tarihsel Sürece Bakış”, *İslâm ve Demokrasi* (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 200-201.

⁹ Ahsan, “Cemâat-i İslâmî”, 7/292.

değerleri benimsemedikleri düşüncesiyle karşı hareket başlatmıştır.¹⁰ Bu dönemde Cemâat-i İslâmî Nevaz hükümetinden uzak durmuştur. 1993 yılında yolsuzluk iddiasıyla feshedilen Nevaz Hükümeti'nin yerine tekrar Benazir Butto gelmiştir. Cemâat-i İslâmî, Benazir Butto'nun istifasını isteyerek muhalefetten on dört partiyle Butto'ya karşı harekete geçmiştir.¹¹

1999-2008 yılları arasında ise Pakistan'da yeniden darbeyle başa gelen Pervez Müşerref döneminde Cemâat-i İslâmî, Müşerref'in Afganistan politikasına ve ABD ile iş birliğine karşı çıkmıştır.¹² Dokuz yıldan sonra 2008 yılında PHP (Pakistan Halk Partisi) Asif Ali Zerdari başkanlığında koalisyon hükümeti kurulmuştur. 2013 yılında Nevaz Şerif liderliğindeki PML-N (Pakistan Müslüman Birliği-Nevaz) hükümeti tek başına kurmuşsa da 28 Temmuz 2017'de Panama davası ile görevden alınıp ömür boyu siyasetten men edilmiştir. Bu süreçte 2002 ve 2013 yılları arasında Cemâat-i İslâmî'nin liderliğini Münevver Hasan yürütmüştür. Cemâat-i İslâmî, o dönemde Hayber Pakhtunkhwa eyaletinde ABD tarafından 2013 tarihinde öldürülen TTP'nin (Tehrik-i Tâliban Pakistan/ Pakistan Tâliban Hareketi) ikinci emiri Hakimullah Mehsud'u ve beraberindekileri şehit ilan ederek federal hükümetten Amerika ile stratejik ittifakına son vermesini talep etmiştir.¹³ Münevver Hasan'ın TTP emiri Hakimullah Mehsud'u şehit kabul etmesi Pakistan ordusunun da tepkisine yol açmıştır. Cemâat-i İslâmî'nin yeni lideri Sirâcül Hak'ı TTP tebrik ettiyse de Sirâcül Hak, TTP'ye karşı sırt çevirmeye çalışırken, TTP emiri Horasani ise şeriatın gerektiğinde güç kullanmasını ısrarla savundu.¹⁴

Cemâat-i İslâmî'nin şu andaki lideri olan Siracul Hak, bütün konferans, miting ve Pakistan'ın yerel ve ulusal kanallarında hedeflerinin Pakistan'da bir İslâm devleti kurmak olduğunu, iktidara geldikleri

¹⁰ Muhammad Waris Awan- Rizwan Ullah Kokab, "Jamaat-e Islami's Politics of Change Under Qazi Hussain Ahmad's Leadership during Democratic Regimes (1987-1999)", *Pakistan Journal of Social Sciences* 36/2 (2016), 845-846.

¹¹ wan- Kokab, "Jamaat-e Islami's Politics of Change Under Qazi Hussain Ahmad's Leadership during Democratic Regimes (1987-1999)", 848-849-850.

¹² Muhammed Sheharyar Khan, *2001'den 2009'a Kadar Pakistan'da Terör Örgütleri ve Dini Aktörler Arasında Medyada Yer Alan Bağ*, (AÜSBE: Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, Doktora, 2012), 71-77.

¹³ <https://www.dawn.com/news/1053985> , Published November 4, 2013.

¹⁴ Matthew J. Nelson, "Islamist politics in South Asia After the Arab Spring: Parties and Their Proxies Working with-and Against-the State", *Project on U.S. Relations with the Islamic World at Brookings*, 2015, 11-14.

zamanda Pakistan’da olan birçok problemin çözüleceğine dair inancını dile getirmektedir.¹⁵ Yine aynı şekilde gençlik, kadın kolları, sosyal kurum ve kuruluşlarından eğitim kurumlarına kadar hep aynı söylemlerle faaliyetlerini yürütmektedirler.¹⁶

Cemâat-i İslâmî kurulduğundan beri dini ve siyasi bir parti olarak Pakistan’da iktidara gelmek için mücadele etmiş, ancak iktidar olamamıştır. Biz bu konuyu 1993-2002 yılları arasında Pencap’ta Cemâat-i İslâmî’nin başkanlığını yapmış olan Hafız Muhammed İdris’e sorduğumuzda şu şekilde cevap verdi: “Biz, prensipleri olan bir partiyiz. Sadece siyaset üzerinden değil aynı zamanda dini ve ahlaki değerlerimizi de koruyarak bu yolu yürümeye çalışıyoruz. Biz, gayri meşru yollarla hedefe varmayı düşünmüyoruz. Oysa, Pakistan’da iktidara gelen partilerde bu hassasiyetin olduğunu söyleyemeyiz. Yolsuzluk haddinden fazla ve her iktidara gelen lider bir öncekinden daha fazla yolsuzluk yapıyor. Bizim önümüzde engel olan onlarca illegal kuvvet var. Pakistan’da biz böyle bir sistemin içinde resmen yaşam mücadelesi vermeye çalışıyoruz.”¹⁷

Görüldüğü gibi Cemâat-i İslâmî, Pakistan’ın siyasi tarihinde İslâmcı kimliğini öne koyarak bir otorite tesis etmeye çalışmıştır. Cemâat’i-İslâmî, temel politikalarının İslâm devleti kurarak Allah’ın rızasını kazanmak olduğunu, bunu gerçekleştirmenin yolunun da siyasetle mümkün olacağını belirtmektedir.¹⁸

1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bir saha araştırması olarak tasarladığımız bu çalışmada veri toplamada yaygın olarak kullanılan bir yöntem olan anket tekniği tercih edilmiştir. Araştırmamız, Pakistan’ın İslâmâbâd şehrinde rasgele seçilen deneklere uygulanmıştır. Ankete katılanlara çevrimiçi kolayca ulaşabilecekleri dijital bir formda sorular sunulmuştur. Hazırlanan sorular “Pakistan’da Cemâat-i İslâmî Algısı (İslâmâbâd Örneği)” kapsamında

¹⁵ Siracul Hak ile Mülakat, 20.10.2022, Mansura/Lahor

¹⁶ Cemâat-i İslâmî’nin en etkili gençlik kolu, İslâmî Cemiyeti Talebe Pakistan, medreselerinin merkezi Rabitatul Medaris, bir yardım kuruluşu olan Alkhidmat Foundation, Kadın kolu. merkezi olan Câmîât’ul- Mohsenât, eğitim olarak babasız ve fakir çocuklar için açılmış Gazali okulları, Agosh bunlar arasında yer almaktadır.

¹⁷ Hafız Muhammed İdris’le Mülakat, 14 Mayıs 2022, Jamaat-e-Islami Pakistan (Head Office), Mansura, Lahor.

¹⁸ <https://jamaat.org/content/89>

başlığa uygun olarak hazırlanmıştır. Kullanılan anket içerisinde “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” şıklarından oluşan 29 soru sorulmuştur.

2. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında “Pakistan’da Cemâat-i İslâmî Algısı, (İslâmâbâd Örneği)” anketine ait maddelere katılımcıların verdiği yanıtların incelenmesinde frekans, yüzde ve ortalama gibi betimsel istatistikler hesaplanmıştır. Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların cinsiyete, yaşa ve eğitim durumuna göre farklılaşmasını incelemek amacıyla anket maddeleri ordinal olduğundan dolayı parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. Cinsiyet iki düzeye sahip olduğu için cinsiyete göre katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların farklılaşmasının incelenmesinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Yaş ve eğitim durumu değişkeni ikiden fazla düzeye sahip olduğu için yaşa ve eğitim durumuna göre katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların farklılaşmasının incelenmesinde Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

3. Çalışma Grubu

“Pakistan’da Cemâat-i İslâmî Algısı (İslâmâbâd Örneği)” adlı araştırmaya özellikle Pakistan’ın başkenti olan İslâmâbâd eyaleti bölgesinde yaşayan 343 yetişkin birey katılmıştır. Katılımcıların özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	179	52,19
	Erkek	164	47,81
Yaş	18-24	60	17,49
	25-31	85	24,78
	32-38	76	22,16
	39-45	55	16,03
	46+	67	19,53
Eğitim Durumu	Lise	41	11,95
	Lisans	91	26,53

	Yüksek Li- sans	188	54,81
	Doktora	23	6,71

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların %52,19'unun (n = 179) kadın ve %47,81'inin (n = 164) erkek olduğu görülmektedir. Yaş açısından incelendiğinde katılımcıların %17,49'u (n = 60) 18-24 yaş aralığında, %24,78'i (n = 85) 25-31 yaş aralığında, %22,16'sı (n = 76) 32-38 yaş aralığında, %16,03'ü (n = 55) 39-45 yaş aralığında ve %19,53'ü 46 yaş ve üstündedir. Eğitim durumu açısından incelendiğinde %11,95'i (n = 41) lise, %26,53'ü (n = 91) lisans, %54,81'i (n = 188) yüksek lisans ve %6,71'i (n = 23) doktora mezunudur.

4. Bulgular ve Yorumlar

Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtlara ilişkin betimsel istatistikler

Maddeler	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		$\bar{X}$
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
1. Ben Cemâat-i İslâmî'yi tanıyorum.	3	0,87	4	1,17	24	7,00	88	25,66	224	65,31	4,53
2. Cemâat-i İslâmî'nin kurucusu Mevlâna Mevdûdi'dir.	2	0,58	1	0,29	23	6,71	46	13,41	271	79,01	4,70
3. Mevdûdi, 20. yüzyılın (geçmiş) müceddididir.	9	2,62	15	4,37	40	11,66	62	18,08	217	63,27	4,35
4. Cemâat-i İslâmî, kadınların sosyal aktivitelerini ve dışarda çalışma konusunu onaylar.	6	1,75	12	3,50	33	9,62	115	33,53	177	51,60	4,30
5. Pakistan'daki eğitim ve öğretimde Cemâat-i İslâmî önemli bir rol oynar.	4	1,17	13	3,79	25	7,29	105	30,61	196	57,14	4,39

6. Cemâat-i İslâmî uluslararası çapta Müslümanların sorunlarını çözme konusunda önemli rol oynamaktadır.	9	2,62	18	5,25	42	12,24	82	23,91	192	55,98	4,25
7. Cemâat-i İslâmî İslâm aleminde önemli bir yere sahiptir.	7	2,04	8	2,33	27	7,87	102	29,74	199	58,02	4,39
8. Cemâat-i İslâmî, Keşmir sorunu konusuna önem vermekte ve bu konuda açık bir düşünce sahibidir.	4	1,17	6	1,75	31	9,04	71	20,70	231	67,35	4,51
9. Cemâat-i İslâmî İslâmî hareketler üzerinde derin izler bırakmaktadır.	6	1,75	14	4,08	25	7,29	97	28,28	201	58,60	4,38
10. Cemâat-i İslâmî Pakistan'ın sorunlarını çözme yeteneğine sahiptir.	14	4,08	12	3,50	35	10,20	93	27,11	189	55,10	4,26
11. Cemâat-i İslâmî lideri Siracul Hak Pakistan'ı temsil etme konusunda karizmatik bir liderdir.	17	4,96	34	9,91	45	13,12	116	33,82	131	38,19	3,90
12. Cemâat-i İslâmî önümüzdeki seçimlerde büyük oranda oy alacaktır.	22	6,41	71	20,70	93	27,11	93	27,11	64	18,66	3,31
13. Gelecek seçimde Cemâat-i İslâmî'ye oy vereceğim.	22	6,41	18	5,25	55	16,03	39	11,37	209	60,93	4,15
14. Eğer Cemâat-i İslâmî iktidara gelirse devleti iyi yönetecek ve adaletli olacaktır.	12	3,50	11	3,21	40	11,66	98	28,57	182	53,06	4,24

15. Cemâat-i İslâmi'nin iktidara gelmemesinin nedeni onların kendi teşkilat yapı ve metotlarından kaynaklanmaktadır.	58	16,91	111	32,36	97	28,28	43	12,54	34	9,91	2,66
16. Cemâat-i İslâmi'nin iktidar olamalarının nedeni dini kimliği öne almalarından kaynaklanmaktadır.	37	10,79	96	27,99	57	16,62	102	29,74	51	14,87	3,10
17. Cemâat-i İslâmi Tasavvuf ve Sufiler konusuna menfi bakmaktadırlar.	69	20,12	139	40,52	96	27,99	27	7,87	12	3,50	<u>2,34</u>
18. Cemâat-i İslâmi selefi bir Cemaattir.	68	19,83	111	32,36	118	34,40	34	9,91	12	3,50	2,45
19. Cemâat-i İslâmi muhafazakâr ve geleceğe bir cemaattir.	90	26,24	116	33,82	81	23,62	34	9,91	22	6,41	2,36
20. Cemâat-i İslâmi kendi hedefleri konusunda doğru yol izlemektedir (Gayesine sâdiktir).	12	3,50	32	9,33	50	14,58	133	38,78	116	33,82	3,90
21. Cemâat-i İslâmi mezhebi ayrılıklara ve tartışmalara sıcak bakmaz.	22	6,41	32	9,33	41	11,95	102	29,74	146	42,57	3,93
22. Cemâat-i İslâmi firka-perest cemaattir.	178	51,90	101	29,45	45	13,12	12	3,50	7	2,04	<u>1,74</u>
23. Cemâat-i İslâmi bir hayır kurumu gibi çalışmaktadır.	10	2,92	28	8,16	26	7,58	135	39,36	144	41,98	4,09
24. Cemâat-i İslâmi sosyal hizmetlerinde sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır.	157	45,77	105	30,61	52	15,16	18	5,25	11	3,21	<u>1,90</u>

25. Cemâat-i İslâmî bir tebliğ cemaatidir.	14	4,08	53	15,45	33	9,62	143	41,69	100	29,15	3,76
26. Cemâat-i İslâmî Müslümanları temsil eden bir cemaattir.	10	2,92	19	5,54	33	9,62	112	32,65	169	49,27	4,20
27. Cemâat-i İslâmî'nin İslâm devleti düşüncesi doğrudur.	6	1,75	4	1,17	30	8,75	88	25,66	215	62,68	4,46
28. Cemâat-i İslâmî demokratik bir cemaattir.	8	2,33	13	3,79	43	12,54	97	28,28	182	53,06	4,26
29. Cemâat-i İslâmî'ye üye olmak istiyorum.	20	5,83	15	4,37	62	18,08	71	20,70	175	51,02	4,07

Tablo 2'de sunulan ortalama değerleri incelendiğinde katılımcıların en çok katıldıkları maddelerin birinci ("Ben Cemâat-i İslâmî'yi Tanıyorum."), ikinci ("Cemâat-i İslâmî'nin kurucusu Mevlâna Mevdûdî'dir.") ve sekizinci ("Cemâat-i İslâmî, Keşmir sorunu konusuna önem vermekte ve bu konuda açık bir düşünce sahibidir.) olduğu görülmektedir.

Katılımcıların en çok katılmadıkları maddelerin ise on yedinci ("Cemâat-i İslâmî Tasavvuf ve Sufiler konusuna menfi bakmaktadır."), yirmi ikinci ("Cemâat-i İslâmî fırkaperest cemaattir.") ve yirmi dördüncü ("Cemâat-i İslâmî sosyal hizmetlerinde sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır.") maddeler olduğu belirlenmiştir.

"1. Ben Cemâat-i İslâmî'yi tanıyorum." maddesine katılımcıların %65,31'i kesinlikle katılıyorum, %25,66'sı katılıyorum, %7'si kararsızım, %1,17'si katılmıyorum ve %0,87'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

"2. Cemâat-i İslâmî'nin kurucusu Mevlâna Mevdûdî'dir." maddesine katılımcıların %79,01'i kesinlikle katılıyorum, %13,41'i katılıyorum, % 6,71'i kararsızım, % 0,29'u katılmıyorum ve %0,58'i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

"3. Mevdûdî, 20. yüzyılın (geçmiş) müceddididir." maddesine katılımcıların %63,27'si kesinlikle katılıyorum, %18,08'i katılıyorum, %11,66'sı kararsızım, %4,37'si katılmıyorum ve %2,62'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“4. Cemâat-i İslâmî Kadınların sosyal aktivitelerini ve dışarda çalışma konusunu onaylar.” maddesine katılımcıların %51,60’i kesinlikle katılıyorum, %33,53’ü katılıyorum, %9,62’si kararsızım, %3,50’si katılmıyorum ve %1,75’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“5. Pakistandaki eğitim ve öğretimde Cemâat-i İslâmî önemli bir rol oynar.” maddesine katılımcıların %57,14’ü kesinlikle katılıyorum, %30,61’i katılıyorum, %7,29’u kararsızım, %3,79’u katılmıyorum ve %1,17’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“6. Cemâat-i İslâmî Uluslararası çapta Müslümanların sorunlarını çözme konusunda önemli rol oynamaktadır.” maddesine katılımcıların %55,98’i kesinlikle katılıyorum, %23,91’i katılıyorum, %12,24’ü kararsızım, %5,25’i katılmıyorum ve %2,62’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2)

“7. Cemâat-i İslâmî, İslâm aleminde önemli bir yere sahiptir.” maddesine katılımcıların %58,02’si kesinlikle katılıyorum, %29,74’ü katılıyorum, %7,87’si kararsızım, %2,33’ü katılmıyorum ve %2,04’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“8. Cemâat-i İslâmî, Keşmir sorunu konusuna önem vermekte ve bu konuda açık bir düşünce sahibidir.” maddesine katılımcıların %67,35’i kesinlikle katılıyorum, %20,70’i katılıyorum, %9,04’ü kararsızım, %1,75’i katılmıyorum ve %1,17’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“9. Cemâat-i İslâmî, İslâmî hareketler üzerinde derin izler bırakmaktadır.” maddesine katılımcıların %58,60’i kesinlikle katılıyorum, %28,28’i katılıyorum, %7,29’u kararsızım, %4,08’i katılmıyorum ve %1,75’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“10. Cemâat-i İslâmî, Pakistan’ın sorunlarını çözme yeteneğine sahiptir.” maddesine katılımcıların %55,10’u kesinlikle katılıyorum, %27,11’i katılıyorum, %10,20’si kararsızım, %3,50’i katılmıyorum ve %4,08’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“11 Cemâat-i İslâmî, lideri Siracul Hak Pakistan’ı temsil etme konusunda karizmatik bir liderdir.” maddesine katılımcıların %38,19’u kesinlikle katılıyorum, %33,82’i katılıyorum, %13,12’si kararsızım, %9,91’i katılmıyorum ve %4,96’sı kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“12. Cemâat-i İslâmî, bu seçimleri büyük oranda oy alacaktır.” maddesine katılımcıların %18,66’sı kesinlikle katılıyorum, %27,11’i katılıyorum, %27,11’i kararsızım, %20,70’i katılmıyorum ve %6,41’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“13. Gelecek seçimde Cemâat-i İslâmî'ye oy vereceğim.” maddesine katılımcıların %60,93'ü kesinlikle katılıyorum, %11,37'si katılıyorum, %16,03'ü kararsızım, %5,25'i katılmıyorum ve %6,41'i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“14. Eğer Cemâat-i İslâmî, iktidara gelirse devleti iyi yönetecek ve adaletli olacaktır.” maddesine katılımcıların %53,06'sı kesinlikle katılıyorum, %28,57'si katılıyorum, %11,66'sı kararsızım, %3,21'i katılmıyorum ve %3,50'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“15. Cemâat-i İslâmî'nin iktidara gelememesinin nedeni onların kendi teşkilat yapı ve metotlarından kaynaklanmaktadır.” maddesine katılımcıların %9,91'i kesinlikle katılıyorum, %12,54'ü katılıyorum, %28,28'i kararsızım, %32,36'sı katılmıyorum ve %16,91'i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“16. Cemâat-i İslâmî'nin iktidar olamamalarının nedeni dini kimliği öne almalarından kaynaklanmaktadır.” maddesine katılımcıların %14,87'si kesinlikle katılıyorum, %29,74'ü katılıyorum, %16,62'si kararsızım, %27,99'u katılmıyorum ve %10,79'u kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“17. Cemâat-i İslâmî, Tasavvuf ve Sufiler konusuna menfi bakmaktadırlar.” maddesine katılımcıların %3,50'si kesinlikle katılıyorum, %7,87'si katılıyorum, %27,99'u kararsızım, %40,52'si katılmıyorum ve %20,12'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“18. Cemâat-i İslâmî selefi bir cemaattir.” maddesine katılımcıların %3,50'si kesinlikle katılıyorum, %9,91'i katılıyorum, %34,40'i kararsızım, %32,36'sı katılmıyorum ve %19,83'ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“19. Cemâat-i İslâmî Muhafazakâr ve gelenekçi bir cemaattir.” maddesine katılımcıların %6,41'i kesinlikle katılıyorum, %9,91'i katılıyorum, %23,62'si kararsızım, %33,82'si katılmıyorum ve %26,24'ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“20. Cemâat-i İslâmî kendi hedefleri konusunda doğru yol izlemektedir (Gayesine sadıktır).” maddesine katılımcıların %33,82'si kesinlikle katılıyorum, %38,78'i katılıyorum, %14,58'i kararsızım, %9,33'ü katılmıyorum ve %3,50'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“21. Cemâat-i İslâmî mezhebi ayrılıklara ve tartışmalara sıcak bakmaz.” maddesine katılımcıların %42,57'si kesinlikle katılıyorum, %29,74'ü katılıyorum, %11,95'i kararsızım, %9,33'ü katılmıyorum ve %6,41'i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“22. Cemâat-i İslâmî firkapere rest cemaattir.” maddesine katılımcıların %2,04’ü kesinlikle katılıyorum, %3,50’si katılıyorum, %13,12’si kararsızım, %29,45’i katılmıyorum ve %51,90’u kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“23. Cemâat-i İslâmî bir hayır kurumu gibi çalışmaktadır.” maddesine katılımcıların %41,98’i kesinlikle katılıyorum, %39,36’sı katılıyorum, %7,58’i kararsızım, %8,16’sı katılmıyorum ve %2,92’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“24. Cemâat-i İslâmî sosyal hizmetlerinde sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır.” maddesine katılımcıların %3,21’i kesinlikle katılıyorum, %5,25’i katılıyorum, %15,16’sı kararsızım, %30,61’i katılmıyorum ve %45,77’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“25. Cemâat-i İslâmî bir tebliğ cemaatidir.” maddesine katılımcıların %29,15’i kesinlikle katılıyorum, %41,69’u katılıyorum, %9,62’si kararsızım, %15,45’i katılmıyorum ve %4,08’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“26. Cemâat-i İslâmî, Müslümanları temsil eden bir cemaattir.” maddesine katılımcıların %49,27’si kesinlikle katılıyorum, %32,65’i katılıyorum, %9,62’si kararsızım, %5,54’ü katılmıyorum ve %2,92’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“27. Cemâat-i İslâmî’nin İslâm devlet düşüncesi doğrudur.” maddesine katılımcıların %62,68’i kesinlikle katılıyorum, %25,66’sı katılıyorum, %8,75’i kararsızım, %1,17’si katılmıyorum ve %1,75’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“28. Cemâat-i İslâmî, demokratik bir cemaattir.” maddesine katılımcıların %53,06’sı kesinlikle katılıyorum, %28,28’i katılıyorum, %12,54’ü kararsızım, %3,79’u katılmıyorum ve %2,33’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

“29. Cemâat-i İslâmî’ye üye olmak istiyorum.” maddesine katılımcıların %51,02’si kesinlikle katılıyorum, %20,70’i katılıyorum, %18,08’i kararsızım, %4,37’si katılmıyorum ve %5,83’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde yanıt vermiştir (Tablo 2).

Pakistan’da Peşaver Üniversitesi’nde Cemâat-i İslâmî ile ilgili yapılan “Jamaat-e-Islami’s Agenda Of Transforming Pakistan Into An Islamic Polity: Prospects And Challenges” isimli doktora tezi Pakistan’da akademisyenlerin yanısıra farklı görüşlere sahip bazı bürokratlar, politikacılar ve gazetecilerle yapılan yüz kişiye yapılan anketin

bulguları da çalışmamıza katkısı bakımından önem arz etmektedir.¹⁹ Yapılan bu anket çalışmasındaki sonuçlara baktığımızda, katılımcıların %56'sının Mevdûdî'nin Pakistan toplumunu reforme etmek için çok çabalayan Müceddid rolünü kabul etmektedirler. Anketimizde yer alan üçüncü "Mevdûdî, 20. yüzyılın (geçmiş) müceddididir" maddesine aynı şekilde katılımcıların çoğunluğunun katıldığı görülmektedir. Yapılan ankette katılımcıların çoğunluğu Cemâat-i İslâmî'nin mezhepsel tabanı olmadığını düşünmektedir.²⁰ Konuyla ilgili anketimizde yer alan 21. "Cemâat-i İslâmî mezhebi ayrılıklara ve tartışmalara sıcak bakmaz" maddesine bireylerin çoğunluğunun katıldığı görülmektedir. Tezde yapılan anket verileri bulgularında katılımcıların çoğunluğunun Cemâat-i İslâmî'nin Pakistan'lı entelektüeller arasında saygın bir yere sahip olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu Cemâat-i İslâmî'nin İslâm devleti kurma çabalarını övmektedir.²¹ Yaptığımız anket maddelerindeki örneğin, 7.madde, "Cemâat-i İslâmî, İslâm aleminde önemli bir yere sahiptir.", 6.madde "Cemâat-i İslâmî Uluslararası çapta Müslümanların sorunlarını çözme konusunda önemli rol oynamaktadır." verilere katılımcıların Cemâat-i İslâmî'ye genelde çoğunluğun olumlu bir bakışı olduğu düşünülürse bu sonuçların paralel bir şekilde gittiği görülmektedir.

Diğer bir veri sonucu ise Mevdûdî'nin ihya hareketine karşı gelenekçi ulemayla ters düştüğü, Mevdûdî'nin herhangi bir medreseye bağlılığını belirtmemesinden dolayı onun alim sıfatını gelenekçi kesimin kabul etmediği, onun İslâmî hareketten siyasi partiye dönüşümünün ulema tarafından kınandığıdır. Yaptığımız ankette 19. maddede yer alan "Cemâat-i İslâmî muhafazakâr ve gelenekçi bir cemaattir" bireylerin yarısından fazlası katılmamaktadır. Bu sonuç genelde Pakistan'da Cemâat-i İslâmî'nin gelenekçi ve muhafazakâr bir parti olarak görülmediği şeklinde yorumlanabilir.

Cemâat-i İslâmî'nin yolsuzluğa karışmaması, çalışanları tarafından parti disiplininin devam etmesi herkes tarafından övülmesi, Pakistan yanlısı duruşunun akademisyenler ve siyasi uzmanlar tarafından saygı duyulduğu belirtilmiştir. Yaptığımız ankette yer alan 20. "Cemâat-i İslâmî kendi hedefleri konusunda doğru yol izlemektedir (Gayesine sadıktır)", maddesine katılımcıların yarısından fazlasının

¹⁹ Gulfam Shahzada, *Jamaat-e-Islami's Agenda Of Transforming Pakistan Into An Islamic Polity: Prospects And Challenges* (Peshawar: University of Peshawar, Ph.D, 2016).

²⁰ Shahzada, *Jamaat-e-Islami's Agenda Of Transforming Pakistan Into An Islamic Polity: Prospects And Challenges*, 131.;135-136.

²¹ Shahzada, *Jamaat-e-Islami's Agenda Of Transforming Pakistan Into An Islamic Polity: Prospects And Challenges*, 134.

katılmasıyla aynı sonucu vermiştir. Bu sonuç Cemâat-i İslâmî'nin toplumda bu anlamda saygın ve övgüye değer görüldüğü söylenebilir.

Yaptığımız bu karşılaştırmaya göre, madde 3, 21, 19 ve 20'deki her iki anketinde sonuçlarında fikirsel farklılığın olmadığı söylenebilir.

Peşaver'de yapılan anket çalışmasında elde edilen bulgularda katılımcıların Cemâat-i İslâmî'yi eleştirdiği yönler şu şekildedir:

Cemâat-i İslâmî'nin, militan Tâliban'ın ortaya çıkmasından sonra Tâliban'a karşı net bir strateji ortaya koyamadığı düşünülmektedir. Cemâat-i İslâmî'nin, çeşitli dini grupların güvenini kazanmak için daha fazla çaba göstermesi gerektiği, sadece şehirli ve okumuş kesimle değil kırsal alana da inmesi gerektiği belirtilmiştir. Katılımcılardan bazıları, Mevdûdi'den sonra karizmatik bir liderin gelmediği, Cemâat-i İslâmî'nin şu andaki politikasında ilk kurulduğu gibi kararlı olmadığını düşünmektedir. Cemâat-i İslâmî'nin İslâmî değerleri teşvik için iyi niyetli olduğunu ancak modern kültüre hoşgörü eksikliği ve aşırı dini görüşleriyle eleştirildiği, her şeye dini açıdan baktığı için toplulukların sefaletini sivil anlamda ele almadığı belirtilmiştir. Ankette, Cemâat-i İslâmî'nin Pakistan toplumunun ekonomisi, sosyal değişiminden ziyade Müslümanların uluslararası meseleleri ve Pakistan'daki refah faaliyetiyle meşgul olduğu şeklinde görüşler ifade edilmiştir. Cemâat-i İslâmî'nin Ziyaul Hak döneminde militan mücahidleri güçlendiren bir teşkilat olarak kaldığı söylenmiştir

Mevdûdi'nin yazılarının geçmişte hem sivil hem de asker kanadında hoş bir seda bıraktığı kabul edilmekle beraber, Cemâat-i İslâmî'nin iyi niyetli olup ama toplumu yönetecek yeterli donanımına sahip olmadığı, sosyal sektörde çok hizmet vermesine rağmen kitlelerin feodalizmden kurtulması için bir şey yapamadığı belirtilmiştir. Ayrıca çeşitli dini gruplara uyum sağlayamama ve Cemâat-i İslâmî'nin gündemini halka yaymak için kendilerine ait bir medyanın olmamasının onu laik ve zengin toprak ağalarıyla rekabetten alıkoyduğu şeklinde görüşler dile getirilmiştir.²²

Çalışmamızda katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların cinsiyete göre farklılaşma durumunun incelenmesi amacı ile Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

²² Anket sonuçları için bkz. Shahzada, *Jamaat-e-Islami's Agenda Of Transforming Pakistan Into An Islamic Polity: Prospects And Challenges*. 110 vd.

Tablo 3. Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların cinsiyete göre farklılaşmasının incelenmesi

	Sıra Ortalaması		Z	p
	Kadın	Erkek		
1. Ben Cemâat-i İslâmî'yi Tanıyorum.	184,96	157,85	3,014*	0,003
2. Cemâat-i İslâmî'nin kurucusu Mevlâna Mevdûdî'dir.	176,59	166,99	1,262	0,207
3. Mevdûdî, 20. Yüzyılın (geçmiş) müceddididir.	201,03	140,31	6,589*	0,000
4. Cemâat-i İslâmî kadınların sosyal aktivitelerini ve dışarda çalışma konusunu onaylar.	202,22	139,02	6,496*	0,000
5. Pakistandaki eğitim ve öğretimde Cemâat-i İslâmî önemli bir rol oynar.	193,97	148,02	4,841*	0,000
6. Cemâat-i İslâmî uluslararası çapta Müslümanların sorunlarını çözme konusunda önemli rol oynamaktadır.	194,67	147,26	4,918*	0,000
7. Cemâat-i İslâmî İslâm alaeminde önemli bir yere sahiptir.	195,68	146,15	5,240*	0,000
8. Cemâat-i İslâmî, Keşmir sorunu konusuna önem vermekte ve bu konuda açık bir düşünce sahibidir	186,41	156,27	3,398*	0,001
9. Cemâat-i İslâmî, İslâmî hareketler üzerinde derin izler bırakmaktadır.	189,05	153,39	3,777*	0,000
10. Cemâat-i İslâmî Pakistan'ın sorunlarını çözme yeteneğine sahiptir.	191,99	150,18	4,330*	0,000
11. Cemâat-i İslâmî lideri Siracul Hak Pakistan'ı temsil etme konusunda karizmatik bir liderdir.	192,83	149,27	4,278*	0,000

12. Cemâat-i İslâmî bu seçimlerde büyük oranda oy alacaktır.	200,90	140,46	5,802*	0,000
13. Gelecek seçimde Cemâat-i İslâmîye oy vereceğim.	195,04	146,85	5,131*	0,000
14. Eğer Cemâat-i İslâmî iktidara gelirse devleti iyi yönetecek ve adaletli olacaktır.	192,09	150,07	4,314*	0,000
15. Cemâat-i İslâmî'nin iktidara gelememesinin nedeni onların kendi teşkilat yapısı ve metotlarından kaynaklanmaktadır.	153,59	192,09	3,714*	0,000
16. Cemâat-i İslâmî'nin iktidar olamamalarının nedeni dini kimliği öne almalarından kaynaklanmaktadır.	164,65	180,02	1,476	0,140
17. Cemâat-i İslâmî, Tasavvuf ve Sufiler konusuna menfi bakmaktadırlar.	164,27	180,43	1,587	0,113
18. Cemâat-i İslâmî selefi bir cemaattir.	179,66	163,64	1,561	0,119
19. Cemâat-i İslâmî muhafazakar ve gelenekçi bir cemaattir.	153,09	192,63	3,828*	0,000
20. Cemâat-i İslâmî kendi hedefleri konusunda doğru yol izlemektedir (Gayesine sâdiktir).	194,63	147,30	4,657*	0,000
21. Cemâat-i İslâmî mezhebi ayrılıklara ve tartışmalara sıcak bakmaz.	185,15	157,64	2,715*	0,007
22. Cemâat-i İslâmî fırkaperest cemaattir.	156,80	188,59	3,252*	0,001
23. Cemâat-i İslâmî bir hayır kurumu gibi çalışmaktadır.	180,20	163,05	1,721	0,085
24. Cemâat-i İslâmî sosyal hizmetlerinde sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır.	154,04	191,60	3,754*	0,000
25. Cemâat-i İslâmî bir tebliğ cemaatidir.	188,18	154,34	3,331*	0,001
26. Cemâat-i İslâmî Müslümanları temsil eden bir cemaattir.	194,44	147,51	4,764*	0,000
27. Cemâat-i İslâmî'nin İslâm devleti düşüncesi doğrudur.	195,43	146,42	5,329*	0,000

28. Cemâat-i İslâmî demokratik bir cemaattir.	184,03	158,88	2,582*	0,010
29. Cemâat-i İslâmî'ye üye olmak istiyorum.	199,18	142,33	5,746*	0,000

*p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların madde 2, 16, 17, 18 ve 23 verdikleri yanıtların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği (kadın ve erkeke arasında fikirsel yakınlık var) ($p>0,05$) görülürken, katılımcıların diğer maddelere verdikleri yanıtların cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Sıra ortalaması incelendiğinde kadınların 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29 maddelerine erkeklerden çok katıldığı, erkeklerin ise 15, 19, 22, 24 maddelerine kadınlardan çok katıldığı görülmektedir.

Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların yaşlarına göre farklılaşma durumunun incelenmesi amacı ile Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların yaşlarına göre farklılaşmasının incelenmesi

	Sıra Ortalaması					H	p	Anlamlı Fark
	18-24 (1)	25-31 (2)	32-38 (3)	39-45 (4)	46+ (5)			
1. Ben Cemâat-i İslâmî'yi Tanıyorum.	133,57	164,43	176,32	179,65	204,84	24,609*	0,000	1-3,4,5/ 2-5
2. Cemâat-i İslâmî'nin kurucusu Mevlâna Mevdûdî'dir.	124,06	178,81	179,53	173,93	196,17	37,426*	0,000	1-2,3,4,5
3. Mevdûdî, 20. yüzyılın (geçmiş) müceddididir.	142,52	162,11	173,20	169,20	211,90	23,067*	0,000	1,2-5
4. Cemâat-i İslâmî kadınların sosyal aktivitelerini ve dışarda çalışma konusunu onaylar.	134,83	158,96	181,24	177,25	207,03	23,148*	0,000	1-3,4,5
5. Pakistandaki eğitim ve öğretimde Cemâat-i İslâmî önemli bir rol oynar.	136,43	160,96	179,32	179,45	203,43	20,692*	0,000	1-2,3,5

6. Cemâat-i İslâmî, uluslararası çapta Müslümanların sorunlarını çözme konusunda önemli rol oynamaktadır.	141,18	160,62	176,07	176,32	205,87	18,500*	0,001	1,2-5
7. Cemâat-i İslâmî, İslâm aleminde önemli bir yere sahiptir.	144,03	164,64	176,88	173,77	199,40	13,571*	0,009	1-5
8. Cemâat-i İslâmî, Keşmir sorunu konusuna önem vermekte ve bu konuda açık bir düşünce sahibidir.	133,98	165,64	165,53	190,58	206,19	28,310*	0,000	1,2,3-5/2-4
9. Cemâat-i İslâmî, İslâmî hareketler üzerinde derin izler bırakmaktadır.	134,20	169,79	174,00	179,85	199,95	18,640*	0,001	1-5
10. Cemâat-i İslâmî, Pakistan'ın sorunlarını çözme yeteneğine sahiptir.	141,05	155,84	188,86	170,93	201,98	20,242*	0,000	1,2-5/1-3
11. Cemâat-i İslâmî, lideri Siracul Hak Pakistan'ı temsil etme konusunda karizmatik bir liderdir.	152,73	156,64	187,62	158,32	202,26	14,939*	0,005	1,2-5
12. Cemâat-i İslâmî, bu seçimlerde büyük oranda oy alacaktır.	155,91	162,47	172,33	167,50	201,82	9,040	0,060	-
13. Gelecek seçimde Cemâat-i İslâmî'ye oy vereceğim.	124,68	157,31	176,61	183,75	218,13	40,340*	0,000	1-3,4,5/ 2,3-5
14. Eğer Cemâat-i İslâmî, iktidara gelirse devleti iyi yönetecek ve adaletli olacaktır.	137,66	155,14	183,34	178,18	206,21	22,816*	0,000	1-3,5/ 2-5
15. Cemâat-i İslâmî'nin iktidara gelememesinin nedeni onların kendi teşkilat yapı ve metotlarından kaynaklanmaktadır.	226,54	199,97	157,46	148,12	123,77	48,723*	0,000	1,2-5/ 1,2-4/ 1,2-3
16. Cemâat-i İslâmî'nin iktidar olamamalarının nedeni	178,34	177,66	179,39	165,85	155,81	3,123	0,538	-

dini kimliği öne almalarından kaynaklanmaktadır.								
17. Cemâat-i İslâmî, Tasavvuf ve Sufiler konusuna menfi bakmaktadırlar.	195,21	189,75	174,68	161,66	134,14	18,198*	0,001	1,2-5
18. Cemâat-i İslâmî, selefi bir cemaattir.	198,43	179,69	172,63	138,30	165,52	12,455*	0,014	1-4
19. Cemâat-i İslâmî, muhafazakâr ve gelenekçi bir cemaattir.	232,76	182,22	174,53	145,13	123,81	46,659*	0,000	1,2,3-5/ 1,2-3/ 1-2
20. Cemâat-i İslâmî, kendi hedefleri konusunda doğru yol izlemektedir (Gayesine sâdiktir).	156,00	157,24	177,75	167,14	202,52	11,324*	0,023	2-5
21. Cemâat-i İslâmî, mezhebi ayrılıklara ve tartışmalara sıcak bakmaz.	145,49	169,99	164,58	176,70	202,84	12,703*	0,013	1-5
22. Cemâat-i İslâmî, fırka-perest cemaattir.	224,28	177,65	164,60	157,18	138,57	31,494*	0,000	1-2,3,4,5
23. Cemâat-i İslâmî, bir hayır kurumu gibi çalışmaktadır.	143,47	183,52	178,35	158,79	186,58	10,244*	0,037	-
24. Cemâat-i İslâmî, sosyal hizmetlerinde sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır.	224,46	176,18	162,99	150,13	147,90	27,764*	0,000	1-2,3,4,5
25. Cemâat-i İslâmî, bir tebliğ cemaatidir.	166,16	171,65	175,11	165,64	179,37	0,980	0,913	-
26. Cemâat-i İslâmî, Müslümanları temsil eden bir cemaattir.	146,37	163,74	175,95	174,01	199,31	11,633*	0,020	1-5
27. Cemâat-i İslâmî'nin İslâm devleti düşüncesi doğrudur.	135,23	166,91	184,28	169,14	199,82	20,324*	0,000	1-3,5
28. Cemâat-i İslâmî demokratik bir cemaattir.	133,30	155,98	182,01	192,22	199,02	23,481*	0,000	1-3,4,5/ 2-5

29. Cemâat-i İslâmî'ye üye olmak istiyorum.	136,08	151,36	182,74	167,55	221,82	34,581*	0,000	1,2,4-5/ 2-3
---	--------	--------	--------	--------	--------	---------	-------	-----------------

*p<0,05

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların madde 12, 16 ve 25 verdikleri yanıtların yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği ($p>0,05$) görülürken, katılımcıların diğer maddelere verdikleri yanıtların yaşlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği ($p<0,05$) belirlenmiştir. Anlamlı farklılık tespit edilen maddeler için tespit edilen anlamlı farklılığın yaş değişkeninin hangi düzeyleri arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Dunn-Bonferroni düzeltmesi dikkate alınarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Madde 1 ve 28 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 32 yaş ve üstündeki bireyler ve 25-31 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde genel olarak yaş arttıkça katılımcıların madde 1 ve 28'e katılma durumlarının arttığı söylenebilir. Madde 2 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 25 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-24 yaş arasındaki bireylerin madde 2'e katılma durumlarının 25 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu söylenebilir. Madde 3, 6, 11 ve 17 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-31 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-31 yaş arasındaki bireylerin madde 2, 6 ve 11'e katılma durumlarının 46 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu; 18-31 yaş arasındaki bireylerin madde 17'ye katılma durumlarının 46 yaş ve üstündeki bireylerden yüksek olduğu söylenebilir. Madde 4 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 32 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-24 yaş arasındaki bireylerin madde 4'e katılma durumlarının 32 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu söylenebilir. Madde 5 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 25-38 yaş aralığı ve 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-24 yaş arasındaki bireylerin madde 5'e katılma durumlarının 25-38 yaş aralığı ve 46 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu söylenebilir. Madde 7, 9, 21 ve 26 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-

24 yaş arasındaki bireylerin madde 7, 9, 21 ve 26'ya katılma durumlarının 46 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu söylenebilir. Madde 8 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-38 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler; 25-31 yaş aralığındaki bireyler ile 39-45 yaş aralığındaki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde genel olarak yaş arttıkça katılımcıların madde 8'e katılma durumlarının arttığı söylenebilir. Madde 10 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-31 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler; 18-24 yaş aralığındaki bireyler ile 32-38 yaş aralığındaki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-31 yaş arasındaki bireylerin madde 10'a katılma düzeylerinin 46 yaş ve üstündeki bireylerden; 18-24 yaş aralığındaki bireylerin madde 10'a katılma düzeylerinin 32-38 yaş aralığındaki bireylerden düşük olduğu söylenebilir. Madde 13 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 32 yaş ve üstündeki bireyler; 24-31 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı görülmüştür. Sıra ortalamaları incelendiğinde genel olarak yaş arttıkça katılımcıların madde 13'e katılma durumlarının arttığı söylenebilir. Madde 14 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 32-38 yaş ve 46 yaş ve üstündeki bireyler; 24-31 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde genel olarak yaş arttıkça katılımcıların madde 14'e katılma durumlarının arttığı söylenebilir. Madde 15 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-31 yaş arasındaki bireyler ile 32 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde genel olarak yaş azaldıkça katılımcıların madde 15'e katılma durumlarının arttığı söylenebilir. Madde 18 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 39-45 yaş aralığındaki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-24 yaş arasındaki bireylerin madde 18'e katılma durumlarının 39-45 yaş aralığındaki bireylerden yüksek olduğu söylenebilir. Madde 19 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-38 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler; 18-31 yaş arasındaki bireyler ile 32-38 yaş aralığındaki bireyler; 18-24 yaş aralığındaki bireyler ile 25-31 yaş aralığındaki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde genel olarak yaş azaldıkça katılımcıların madde 19'a katılma durumlarının arttığı söylenebilir. Madde 20 için tespit edilen anlamlı farklılığın 24-31 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 25-31 yaş arasındaki bireylerin madde 20'ye katılma durumlarının 46 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu söylenebilir. Madde 22 ve 24 için tespit edilen anlamlı

farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 25 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-24 yaş arasındaki bireylerin madde 22 ve 24'e katılma durumlarının 25 yaş ve üstündeki bireylerden yüksek olduğu söylenebilir. Madde 27 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-24 yaş arasındaki bireyler ile 31-38 yaş aralığındaki ve 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde 18-24 yaş arasındaki bireylerin madde 27'ye katılma durumlarının 31-38 yaş aralığı ve 46 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu söylenebilir. Madde 29 için tespit edilen anlamlı farklılığın 18-31 yaş arasındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler; 25-31 yaş aralığındaki bireyler ile 32-38 yaş aralığındaki bireyler; 39-45 yaş aralığındaki bireyler ile 46 yaş ve üstündeki bireyler arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde genel olarak yaş arttıkça katılımcıların madde 29'a katılma durumlarının arttığı söylenebilir.

Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların eğitim durumlarına göre farklılaşma durumunun incelenmesi amacı ile Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların anket maddelerine verdikleri yanıtların eğitim durumlarına göre farklılaşmasının incelenmesi

	Sıra Ortalaması				H	p	Anlamlı Fark
	Lise (1)	Lisans (2)	Yüksek Lisans (3)	Doktora (4)			
1. Ben Cemâat-i İslâmî'yi tanyorum.	187,99	167,81	169,90	177,24	1,955	0,582	-
2. Cemâat-i İslâmî'nin kurucusu Mevlâna Mevdûdî'dir.	168,16	157,88	179,92	169,96	6,179	0,103	-
3. Mevdûdî, 20. yüzyılın (geçmiş) müceddididir.	196,91	168,79	172,26	138,15	7,258	0,064	-
4. Cemâat-i İslâmî, kadınların sosyal aktivitelerini ve dışarda çalışma konusunu onaylar.	193,05	169,96	168,47	171,41	2,579	0,461	-
5. Pakistan'daki eğitim ve öğretimde Cemâat-i İslâmî önemli bir rol oynar.	185,01	157,20	175,43	179,30	3,932	0,269	-

6. Cemâat-i İslâmî, uluslararası çapta Müslümanların sorunlarını çözme konusunda önemli rol oynamaktadır.	192,10	167,40	172,45	150,70	3,642	0,303	-
7. Cemâat-i İslâmî, İslâm aleminde önemli bir yere sahiptir.	193,05	162,65	172,75	165,33	3,562	0,313	-
8. Cemâat-i İslâmî, Keşmir sorunu konusuna önem vermekte ve bu konuda açık bir düşünce sahibidir.	190,10	173,43	166,77	176,80	2,864	0,413	-
9. Cemâat-i İslâmî, İslâmî hareketler üzerinde derin izler bırakmaktadır.	184,98	161,09	173,55	179,39	2,550	0,466	-
10. Cemâat-i İslâmî, Pakistan'ın sorunlarını çözme yeteneğine sahiptir.	195,70	165,97	169,39	174,98	3,485	0,323	-
11. Cemâat-i İslâmî, şimdiki lideri Siracu'l Hak, Pakistan'ı temsil etme konusunda karizmatik bir liderdir.	197,70	170,38	170,15	147,76	4,674	0,197	-
12. Cemâat-i İslâmî, bu seçimlerde büyük oranda oy alacaktır.	209,68	192,63	159,65	124,11	19,206*	0,000	1,2-4/ 1,2-3
13. Gelecek seçimde Cemâat-i İslâmî'ye oy vereceğim.	196,46	169,75	168,51	165,85	3,731	0,292	-
14. Eğer Cemâat-i İslâmî, iktidara gelirse devleti iyi yönetecek ve adaletli olacaktır.	189,87	166,07	172,48	159,67	2,442	0,486	-
15. Cemâat-i İslâmî'nin iktidara gelememesinin nedeni onların kendi teşkilat yapı ve metotlarından kaynaklanmaktadır.	177,38	177,91	170,43	151,85	1,540	0,673	-

16. Cemâat-i İslâmî'nin iktidar olamamalarının nedeni dini kimliği öne almalarından kaynaklanmaktadır.	156,39	162,57	176,37	201,41	4,485	0,214	-
17. Cemâat-i İslâmî, Tasavvuf ve Sûfiler konusuna menfi bakmaktadır.	136,51	186,73	171,82	178,43	8,149*	0,043	1-2
18. Cemâat-i İslâmî, selefî bir Cemaattir.	146,20	195,62	169,06	148,59	10,239*	0,017	1-2
19. Cemâat-i İslâmî, muhafazakâr, gelenekçi bir cemaattir.	152,83	178,43	172,91	173,33	2,083	0,555	-
20. Cemâat-i İslâmî, kendi hedefleri konusunda doğru yol izlemektedir (Gayesine sâdiktir).	214,91	176,79	160,86	167,63	11,466*	0,009	1-3
21. Cemâat-i İslâmî, mezhebi ayrılıklara ve tartışmalara sıcak bakmaz.	179,40	161,58	177,82	152,48	3,100	0,376	-
22. Cemâat-i İslâmî, fırkaperest cemaattir.	160,57	187,38	170,58	143,13	5,674	0,129	-
23. Cemâat-i İslâmî, bir hayır kurumu gibi çalışmaktadır.	194,60	150,65	174,49	195,78	9,014*	0,029	-
24. Cemâat-i İslâmî, sosyal hizmetlerinde sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır.	181,50	195,54	163,93	127,85	12,974*	0,005	2-3,4
25. Cemâat-i İslâmî, bir tebliğ cemaatidir.	196,18	156,92	176,19	154,30	6,249	0,100	-
26. Cemâat-i İslâmî, Müslümanları temsil eden bir cemaattir.	215,01	167,15	165,05	171,33	10,487*	0,015	1-2,3
27. Cemâat-i İslâmî'nin İslâm devleti konusundaki düşüncesi doğrudur.	194,20	164,32	170,12	178,17	3,745	0,290	-

28. Cemâat-i İslâmî, demokratik bir cemaattir.	182,85	160,99	173,48	184,07	2,415	0,491	-
29. Cemâat-i İslâmî'ye üye olmak istiyorum.	209,85	164,01	168,97	160,91	8,249*	0,041	1-2

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların madde 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 19, 21, 22, 25, 27 ve 28'e verdikleri yanıtların eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği (p>0,05) görülürken, katılımcıların diğer maddelere verdikleri yanıtların eğitim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği (p<0,05) belirlenmiştir. Anlamlı farklılık tespit edilen maddeler için tespit edilen anlamlı farklılığın eğitim durumu değişkeninin hangi düzeyleri arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Dunn-Bonferroni düzeltmesi dikkate alınarak ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Madde 12 için tespit edilen anlamlı farklılığın lise ve lisans mezunları ile yüksek lisans ve doktora mezunları arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde lise ve lisans mezunu katılımcıların madde 12'ye katılma durumlarının yüksek lisans ve doktora mezunu katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Özetle, eğitim düzeyi arttıkça aslında Cemâat-i İslâmî'nin yeni seçimlerde oy alacağı konusunda daha olumsuz bakıyorlar. Madde 17, 18 ve 29 için tespit edilen anlamlı farklılığın lise ile lisans mezunları arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde lise mezunlarının madde 17 ve 18'e katılma durumlarının lisans mezunlarından daha düşük olduğu; lise mezunlarının madde 29'a katılma durumlarının lisans mezunlarında yüksek olduğu söylenebilir. Madde 20 için tespit edilen anlamlı farklılığın lise ile yüksek lisans mezunları arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde lise mezunu katılımcıların madde 20'ye katılma durumlarının yüksek lisans mezunu katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Madde 24 için tespit edilen anlamlı farklılığın lisans mezunları ile yüksek lisans ve doktora mezunları arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde lisans mezunu katılımcıların madde 24'e katılma durumlarının yüksek lisans ve doktora mezunu katılımcılardan daha yüksek olduğu söylenebilir. Madde 26 için tespit edilen anlamlı farklılığın lise mezunları ile lisans ve yüksek lisans mezunları arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Sıra ortalamaları incelendiğinde lise mezunu katılımcıların madde 26'ya katılma durumlarının lisans ve yüksek lisans mezunu katılımcılardan daha yüksek olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Değerlendirme

“Pakistan’da Cemâat-i İslâmî Algısı (İslâmâbâd Örneği)” adlı anketimizde “Ben Cemâat-i İslâmî’yi Tanıyorum”, “Cemâat-i İslâmî’nin kurucusu Mevlâna Mevdûdî’dir” ve “Cemâat-i İslâmî, “Keşmir sorunu konusuna önem vermekte ve bu konuda açık bir düşünce sahibidir” maddelerine en çok katılımın olduğu ortaya konulmuştur. “Cemâat-i İslâmî Tasavvuf ve Sufiler konusuna menfi bakmaktadırlar”, “Cemâat-i İslâmî fırkaperest cemaattir” ve “Cemâat-i İslâmî sosyal hizmetlerinde sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır” maddelerine ise en az katılımın olduğu belirlenmiştir.

Anket verilerine baktığımızda katılımcıların neredeyse yarısından fazlasının Cemâat-i İslâmî’nin doğru bir strateji takip ettiğini, yardımsever olduğunu düşünmekte ve katılımcıların yarısından fazlası Cemâat-i İslâmî’ye üye olmayı düşünmektedir. Katılımcıların çoğunluğu Mevdûdî’nin 20. asrın müceddidi olduğunu kabul etmekte ve bu görüşe kadınların erkeklerden daha fazla katıldığı gözlenmektedir. Cemâat-i İslâmî lideri Siracül Hak’ın Pakistan’ı temsil etme konusunda karizmatik bir lider olduğu çoğunluk tarafından kabul edilmekte, buna kadınların erkeklerden daha fazla oy verdiği gözlenmiştir. Cemâat-i İslâmî’nin kadınların sosyal aktivitelerini ve dışarda çalışmayı onayladığı, eğitim ve öğretimde Pakistan’da iyi bir rol oynadığı ve gelecek seçimlerde Cemâat-i İslâmî’nin büyük oranda oy alacağına katılım oldukça fazladır.

Katılımcıların değerlendirmelerine baktığımızda Cemâat-i İslâmî’nin selefî bir parti olduğunu düşünenlerin sayısı ise çok azdır. Katılımcıların neredeyse yarısı Cemâat-i İslâmî’nin muhafazakâr ve gelenekçi bir cemaat olmadığını belirtmiş, yarısına yakınının ise bu konuda kararsız kaldığı görülmüştür.

Katılımcıların yaşa göre verdikleri cevaplara baktığımızda ise “Ben Cemâat-i İslâmî’yi Tanıyorum” maddesi ile “Cemâat-i İslâmî demokratik bir cemaattir”, “Cemâat-i İslâmî’nin kurucusu Mevlâna Mevdûdî’dir” maddelerine 18-24 yaş arasındaki bireylerin 25 yaş ve üstündeki bireylerden düşük katılım olduğu, yaş arttıkça bireylerde katılım oranı arttığı görülmektedir. “Cemâat-i İslâmî, uluslararası çapta Müslümanların sorunlarını çözme konusunda önemli rol oynamaktadır”, “Cemâat-i İslâmî, lideri Siracül Hak, Pakistan’ı temsil etme konusunda karizmatik bir liderdir” maddelerine katılımın 18-31 yaş aralarındaki bireylerin 46 yaş ve üstündeki bireylerden düşük olduğu, “Cemâat-i İslâmî, Tasavvuf ve Sufiler konusuna menfi bakmaktadırlar” maddesine ise katılımın yüksek olduğu görülmektedir.

“Cemâat-i İslâmî, muhafazakâr ve gelenekçi bir cemaattir” bu maddeye ise daha çok gençlerin katıldığı gözlenmiştir. “Cemâat-i İslâmî, fırkaperest cemaattir”, “Cemâat-i İslâmî, sosyal hizmetlerinde

sadece kendi cemaatlerine katkıda sağlamaktadır”, bu maddelere ise 18-24 yaş arasındaki bireylerin katılma durumunun 25 yaş ve üstüne göre yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gençlerin Cemâat-i İslâmî'nin daha çok firkaperest olduğunu düşündükleri söylenebilir. 18-24 yaş arasındaki gençlerin Cemâat-i İslâmî hakkında daha kararsız ya da emin olmadıkları gözlenmiştir.

Eğitim durumuna göre anketin yanıtlarına baktığımızda ise, “Cemâat-i İslâmî, bu seçimlerde büyük oranda oy alacaktır” maddesi için yapılan inceleme sonucunda eğitim düzeyi arttıkça aslında Cemâat-i İslâmî'nin gelecek seçimlerde oy alacağı konusuna daha olumsuz bakıldığı söylenebilir.

“Cemâat-i İslâmî, Tasavvuf ve Sûfiler konusuna menfi bakmaktadır” ve “Cemâat-i İslâmî, selefi bir Cemaattir” maddelerine lise mezunlarının katılımlarının lisans mezunlarından daha düşük olduğu görülmektedir. “Cemâat-i İslâmî'ye üye olmak istiyorum” maddesine lise mezunlarının katılma durumlarının lisans mezunlarından yüksek olduğu söylenebilir.” “Cemâat-i İslâmî, kendi hedefleri konusunda doğru yol izlemektedir (Gayesine sâdiktir)” maddesine katılımcıların lise mezunlarının yüksek lisans mezunlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. “Cemâat-i İslâmî, Müslümanları temsil eden bir cemaattir” lisans mezunu katılımcıların yüksek lisans ve doktora mezunlarından daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Özetle söylemek gerekirse genel olarak lise mezunlarının Cemâat-i İslâmî'ye olan ilgisi ve sempatisinin yüksek lisans ve doktora mezunlarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırma sonucunda katılımcıların çoğunlukla Cemâat-i İslâmî'ye karşı olumsuz bir algıya sahip olmadığı söylenebilir. Ancak bu sonuç, Cemâat-i İslâmî'nin bir parti olarak neden iktidar olmadığı sorusunu da akla getirmektedir. Bu sorunun basit bir cevabı olmadığı gibi Pakistan'da iktidar olabilmenin sadece iktidara gelen hakkında iyi bir algının olmasının ötesinde şartların oluşması gerektiğini düşündürmektedir. Duruma tersinden bakılarak şöyle de düşünülebilir. Pakistan'da gelmiş geçmiş iktidarlardan halkın ne kadar memnun olduğu ve ne kadar isteklerine karşılık verildiği sorulduğunda bu daha iyi anlaşılacaktır. Bu da araştırılması gereken diğer bir konudur. Pakistan'ın yetmiş beş yıllık siyasi tarihinde pek çok kez darbenin olduğu ve demokrasinin sürekli kesintiye uğradığı düşünülürse bu konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır.

Diğer bir hususta çok kültürlü, çok mezhepli ve çok etnikli bir toplum olan Pakistan'da, Cemâat-i İslâmî kurulduğundan beri kendi düsturuna sadık kalarak ülkede bir İslâm devleti kurma hedefinde olduklarını söylemeye devam etmektedir. Böyle bir ortamda Cemâat-i İslâmî'nin iktidara geldikleri zaman İslâm anayasasına göre ülkeyi

yönettiklerinde bütün sorunların çözüleceği vaatlerine halkın iyi niyetle söylenmiş sözler olarak baktığı, gerçekte ise toplumun bu vaade ne kadar inandığı konusu tartışmaya açıktır.

Kaynakça

- Ahmad, Mumtaz. "Islamic Fundamentalism in South Asia: The Jamaat-e Islami and the Tablighi Jamaat of South Asia". *Fundamentalisms Observed / I.* ed. Martin E. Marty - R.Scott Appleby. London, 1991.
- Ahmetoğlu, Gülşen Yağır. *Tarihsel Süreçte Cemaat-i İslami*. İstanbul: Şiar Yayınları, 2019.
- Ahsan, M. Manazır. "Cemâat-i İslâmî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 7/291-293. İstanbul, 1993.
- Awan, Muhammad Waris- Kokab, Rizwan Ullah. "Jamaat-e Islami Islami's Politics of Change Under Qazi Hussain Ahmad's Leadership during Democratic Regimes (1987-1999)". *Pakistan Journal of Social Sciences* 36/2 (2016).
- Bokhari, Kamran. "Jama'at-ı Islami in Pakistan". *The Oxford Handbook of Islam And Politics*. ed. Emad el-Din Shahin John L. Espoito. Oxford Universty Press, 2013.
- Ebu'l-A'lâ, Mevdüdi. *Cemâat-i İslâmî Ki Sal 29*. Lahor: Şube-i Neşriyat Cemâat-i İslâmî Pakistan, 1970.
- J. Nelson, Matthew. "Islamist politics in South Asia After the Arab Spring: Parties and Their Proxies Working with-and Against-the State". *Project on U.S. Relations with the Islamic World at Brooking*. 1-16, 2015.
- Karaman, Lütfullah. "Pakistan Örneğinde Demokrasi Tecrübesi: Tarihsel Sürece Bakış". *İslâm ve Demokrasi*. Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- Mevdüdi, Ebu'l-A'lâ. *Tahrîk a'âr Karkun*. Lahore, 2013.
- Muhammed, Miyan Tufeyl. *Cemâat-i İslâmî Ki Düstûri Ciddü Cehd*. Lahor: İdare-i Muarif İslâmî, II., 2014.
- Saulat, Sarwat. *Maulana Maududi*. Karachi, 1979.
- Shahzada, Gulfam. *Jamaat-e-Islami's Agenda Of Transforming Pakistan Into An Islamic Polity: Prospects And Challenges*. Peshawar: University of Peshawar, Ph.D, 2016.
- Sheharyar Khan, Muhammed. *2001'den 2009'a Kadar Pakistan'da Terör Örgütleri ve Dini Aktörler Arasında Medyada Yer Alan Bağ*, AÜSBE: Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler, Doktora, 2012.

Extended Summary

Jamaat-e Islami, as one of the influential Islamic movements in South Asia, was founded on August 26, 1941 in Lahore, Pakistan, to initiate the Islamic revival in the Indian subcontinent by seventy-five people upon the invitation of Sayyid Abu'l-A'la Mawdudi. The biggest goal of Jamaat-e Islami is to establish an Islamic state in Pakistan. According to Jamaat-e Islami, religion and politics are inseparable. It carries out all its work and activities in line with this purpose. At the same time, as a legitimate party, they are active in many areas such as youth and women's branches, aid organizations, educational institutions, media organs, hospitals.

It is known that many studies have been carried out in our country and in the West on Jamaat-e Islami and Mawdudi. However, the perception of Jamaat-e-Islami in the literature and the perception of research based on observing real users from real life are different from each other. Our study is designed to determine the perception of Jamaat-e Islami in Pakistan and its impact on society, based on the example of Islamabad. The fact that a study on the Jamaat-e Islami -Islamic Perception (Example of Islamabad) in Pakistan, which we have considered as field research, has not been conducted in our country has prompted us to conduct such research. Quantitative research sampling was selected for our study of Pakistan's Islamabad province and 343 people participated in the survey. In this study, descriptive statistics such as frequency, percentage, and mean were used to evaluate the answers given by the participants, and the answers of the participants were analyzed by using appropriate tests according to gender, age, and educational status.

It is seen that 52.19% (179) of the participants were female and 47.81% (164) were male. When examined in terms of age, 17.49% (60) of the participants are in the 18-24 age range, 24.78% (85) are in the 25-31 age range, 22.16% (76) are in the 32-38 age range, 16.03% (55) of them are between 39-45 years old and 19.53% of them are 46 years old and over. When examined in terms of educational status, 11.95% (41) graduated from high school, 26.53% (91) graduated with undergraduate, 54.81% (188) master's degrees and 6.71% (23) doctorate degrees.

According to the findings of our research, the items that individuals mostly participate in are "I Know the Jamaat-e Islami ", "The founder of Jamaat-e Islami is Mevlana Mawdudi", "The Jamaat-e Islami attaches importance to the Kashmir issue and has a clear statement on this issue."

According to the results of the survey, it was determined that the items with the least participation of the Jamaat-e Islami discriminated against sects, had negative views towards Sufism and Sufism, and contributed only to their own communities in social life. Services of Jamaat-e Islami. The majority of the participants agree that Mawdudi is the mujaddid of the 20th century. Again, the majority of individuals participating in the survey are considering voting for and becoming a member of the Jamaat-e Islami in the next election.

According to the data of our research, the leader of Jamaat-e-Islami, Siraj al-Haq, is accepted as a charismatic leader in representing Pakistan. The majority of individuals surveyed agree that Jamaat-e-Islami endorses women's social activities and work abroad and plays a good role in education and training in Pakistan. When we look at the evaluations of the participants, the number of those who think that the Jamaat-e Islami is a Salafist party is very small. Almost half of the participants stated that the Jamaat-e Islami is not a conservative and traditionalist community, and nearly half of them were undecided on this issue.

The findings of the survey conducted in the doctoral thesis titled "Jamaat-e-Islami's Agenda Of Transforming Pakistan Into An Islamic Polity: Prospects And Challenges" conducted at the University of Peshawar in Pakistan were also compared and evaluated in our study. When we look at the results of this research, the majority of the participants agree with the fact that they accept the role of Mawdudi as a Mujaddid and that there is no sectarian discrimination in the Jamaat-e Islami According to this survey, it was stated that participants praised Jamaat-e Islam's efforts to establish an Islamic state. In the survey, it was determined that the subjects on which the majority of the participants had a generally positive opinion regarding the Jamaat-e Islami were generally the same as the subjects in our survey.

According to the findings of the survey conducted in Peshawar, the inability of Jamaat-e-Islami to develop a clear strategy against the Taliban after the emergence of the militant Taliban and the absence of a charismatic leader were the subjects criticized by the participants. Also, after Mawdudi, Jamaat-e-Islami was criticized for not being as stable as its current policy was originally established, while Jamaat-e-Islami spread Islamic values in good faith but was intolerant of modern culture and extremist religions. It has been stated that since he looks at everything from a religious point of view, he cannot approach the problems with a solution-oriented approach.

According to the data we obtained in our research, it can be said that there is no negative perception towards Jamaat-e Islami. When

we look at the data we have obtained, it brings to mind the question of why the Jamaat-e Islami, which has been trying to come to power for years, has not been able to achieve this. It is possible to say that there is no simple answer to this question in a multi-cultural, multi-ethnic and multi-sectarian country like Pakistan. When we look at the political history of Pakistan, it is seen that there is an ongoing form of government between the military authority and the civilian authority. When we look at the political history of Pakistan, it is seen that there is an ongoing form of government between the military authority and the civilian authority. This is another issue that needs to be investigated. Considering that there have been many coups in Pakistan's seventy-five-year political history and that democracy has been constantly interrupted, the importance of this issue will be better understood